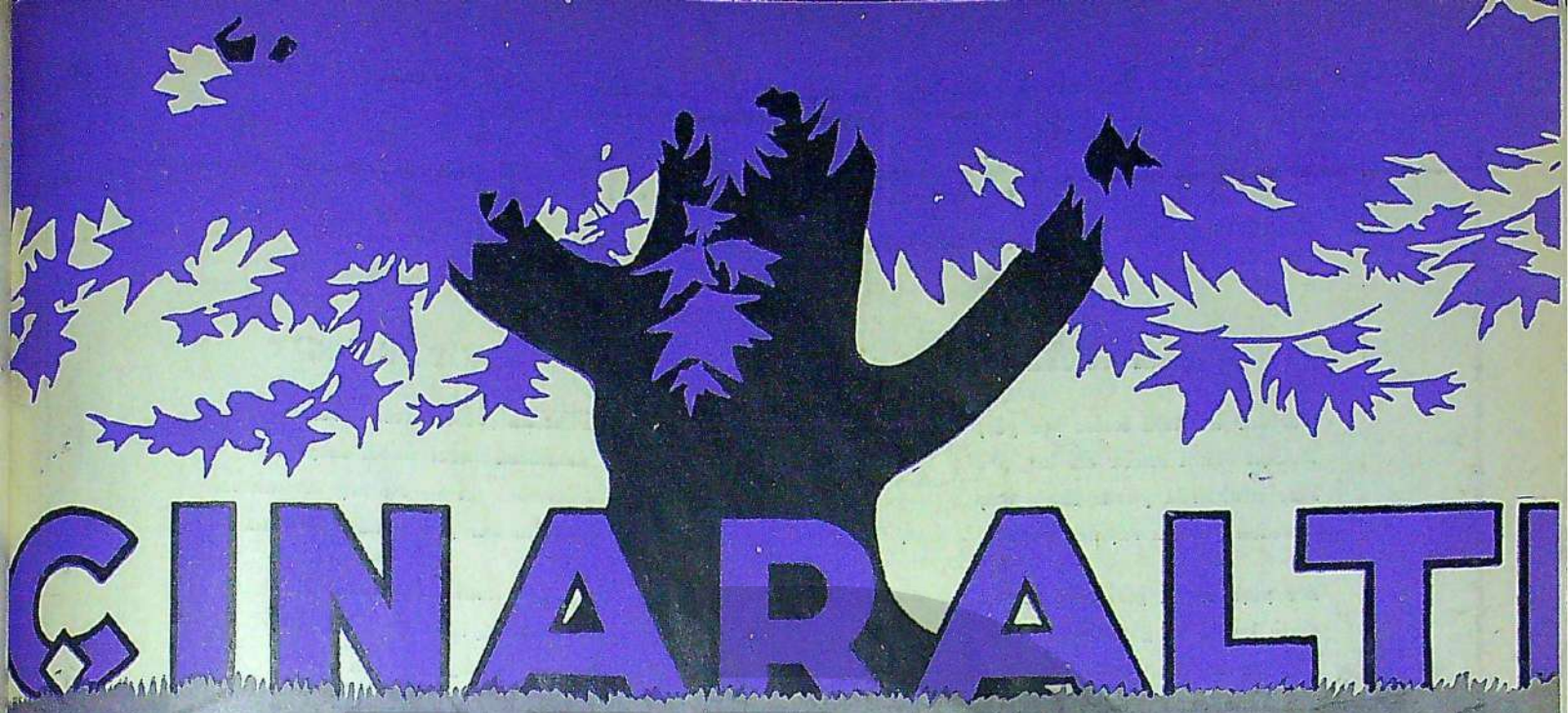

ÇINARALTI

HAFTALIK İLİM VE SANAT MECMUASI

BU SAYIDAKİLER:

Onlarda mı, bizde mi? ..... *Orhan Seyfi Orhon*

Milliyetçiliğe kimler ve niçin muhalefet ederler? ..... *H. E. Erkilet*

Çınar (Şiir) ..... *Cemal Oğuz Öcal*

Taç giydiren millet ..... *Hüseyin Namık Orkun*

Hâtıralar (Şiir) ..... *Yusuf Ziya Ortaç*

Harp ..... *Al Temur Kılıç*

Türk ahlâkı ..... *Atsız*

Hat ve hattatlar ..... *İbn-ül-Emin Mahmud Kemal*

Irkımızın kahramanları:
Birinci Kılıç Aslan ..... *Nejdet Sançar*

Yıllar bir uçurum (Şiir) ..... *Halide Nusret Zorlutuna*

Sivas ..... *Sedat Çetintaş*

Rüzgâr (Şiir) ..... *Edip Ayel*

Tavuk hırsızı (Hikâye) ..... *Kadri Kökalp*

Seçme, güzel şiirler ..... * *

MİLLİYETÇİ DERGİLER

SAYI: 7 95 KURUŞ: 10

Muallimlere, mektepli gençlere

Ucuz abone!

Çınaraltı Türk gençliği için çıkıyor: Onların millî duygularına, millî heyecanlarına, millî rüyalarına cevap vermek için!..

Bu güzel, bu mutlu gayeye varmak için, mecmuamızın çok okunması, kolay okunması, ucuz okunması lâzım! Bu düşünce ile (Çınaraltı) yı, muallimlere, talebelere, kâr etmeden vermeği kararlaştırdık.

Üç aylık abone (1) liradır!

Çınaraltı idaresine bir lira gönderen her muallime ve her üniversiteli, her liseliye, her mektepliye üç ay (ÇINARALTI) gönderilecektir.

Kitabınızı

ARİF BOLAT

KİTABEVİNDEN

alınız. Bütün kitapları bulabileceğiniz gibi, Ankara neşriyatının, Avrupa modalarının ve sair mecmualarının da Babrâlide yegâne satış yeridir.

ÇINARALTI'nın geçmiş sayılarını oradan tedarik edebilirsiniz.

Gazetelere ilân kabul eder.

Ankara caddesi 89 — İstanbul

RADYOLİN

İLE SABAH, ÖĞLE VE AKŞAM

Her yemekten sonra günde üç defa muntazaman dişlerinizi fırçalayınız.

Mutlaka kazanacaksınız!

Millî piyango, netice itibarile daima kazançtır!

BİR MİLLÎ PİYANGO

bileti almakla, mutlaka kazanacaksınız. Bu kazanç, şahsî olmasa da millîdir. Cebinize girmeyen ikramiye, iki çelik kanat olup göklerde sizi koruyacaktır.

Millî piyangoyu hiç bir ay kaçırmayınız!

Seçme, güzel şiirler

AKŞAM HÜLYASI

Durulur koydaki sesler yer yer,
Dolaşır sahili esmer bir kız,
Mor ufuklarda yanar ilk yıldız,
Yorulan yollara rüyalar iner.

Bir yeşil dalda gülümser kuşlar,
Öyle kuşlar ki gönüllerde uçar.
Koy ne tenha.. periler susmuşlar,
Tül kanatlarda gülen gölgesi var..

Akşamın kalbe dolan, ruha dolan
İzlerinden geçelim gel elele!
Gidelim son, ebedî ülkelere,
Şu söğütlerle bezenmiş yoldan..

S. CENAN

★

HABER

Kimdir ki uzaklarda benden bekler bir haber?
Koparsam saçlarımdan yıllanmış bir hâtıra,
Götürse beyaz kuşlar şarkılarla beraber,
Benden çok uzaklarda açan başka bahara...

C. B.

★

ESKİ GÜNLERDEN

Örttü bir sessizlik şimdi her yeri,
Kalbimde bir kadın: fulya dolu yaz..
Düşündürür bana eski günleri,
Hülyamı elinde tutan sihirbaz..

Tahayyül bir ufuk gibi genişler,
Bilmem ki ben neye böyle yanarım?
Dirilir ruhumda o eski günler,
Serviler içinde neyi ararım?..

Mehmet Akif TUNÇAY

KÖY DÜĞÜNÜ

Yükseldi göklere sesi davulun,
Sabahlara kadar inledi meydan.
Delikanlıların «— Be hey savulun!..»
Nârasını her gün dinledi meydan.

O yağız atlarla hep doludizgin
Koşarak köylüler geldi düğüne.
Her an ortalığı çınlatan engin
Ahengi duyuldu zurnanın gene.

Kıvraklaşan dizler vurdukça yere
Yetmişlik, ihtiyar nineler coştu.
Baktılar baktılar bu efelere,
Sanki hepsi içmiş, hepsi sarhoştu.

Silâh seslerinin aksi sadası
Dağlardan dağlara sardı her yeri..
Esmer güzellerin kara sevdası
Yakmış gönülleri ezeldenberi.

Delikanlıların «— Be hey savulun!..»
Nârasını her gün dinledi meydan.
Yükseldi göklere sesi davulun,
Sabahlara kadar inledi meydan..

Yusuf Ziya UĞUR

★

TAHASSÜR

Ruhumu sürüklüyor tatlı bir köy hayatı
Ümit dünyalarında, ümit dünyalarında..

Toprağa sevgisi var orda bütün kızların
Sonsuz hülyalarında, sonsuz hülyalarında..

Bir peri masal söyler. hıçkırırken bin âşık
Gönül sahralarında, gönül sahralarında..

Mehmedin türküsüdür akşamı hançerliyen
Köyün semalarında, köyün semalarında..

M. Beşir MERSİNLİOĞLU

MİLLİYETÇİ DERGİLER

Çınaraltı

Dilde, Fikirde, işde Birlik.

SAYI:	İdarehanesi:	TELEFON:
7	İstanbul, Ankara caddesi, Hususî daire	22129

Onlarda mı? Bizde mi?

Yazan: **Orhan Seyfi ORHON**

Üstad İbn-ül-Emin Mahmud Kemalin bu sayımızdaki kıymetli makalesini okuyucular, çizgiyi ruhun bir mucizesi haline koyan eski hattatlarımızın hâtırasını hürmetle anacaklardır. Asırlardanberi mihrablarımızda secde eden gözlerle baktığımız, sebillerimizde füsununu kana kana içtiğimiz, kitablarımızda solmayan baharını seyrettiğimiz bu şaheserler, atalarımızın hayret edilecek kadar yüksek san'at kudretini göstermiyor mu?

Insan elinin bir çizgiye nasıl bu güzelliği verebildiğini anlamak için, yıllarca iki büklüm, dinî huşu' içinde onun her noktasına sızan göz nurunun derinliğini ölçmek lâzımdır. Nasıl çalışmışlar! Dehânın uzun bir sâ'y olduğunu söyleyenler, atalarımızın sonsuz bir sabır ile, âdeta masivadan geçerek sarfettikleri emeği anlatmaktan fazla birşey yapmıyorlar.

Yazı san'atının, şekil güzelliği bakımından, bizi resimden bile müstağnî edecek bir zirveye çıkaranlara karşı bugün bizim duyduğumuz nedir? Onların bu müstesna eserlerini hangi eller kapışıyor? Her biri gün geçtikçe mazinin hâtıralarını da üzerinde toplaya toplaya hangi yüksek kıymete ulaştı? Ve hangi müreffeh aile salonlarını altın nakışlı çerçevelerinde süslüyor? Hiç biri değil. Eğer kâğıt ve çerçeve fiatına yabancı memleketlere nakledilmişlerse, bazı inatçı merak sahiplerinin duvarlarında tozlanmaktadır. Buna karşı bizim yaptığımız şey, kendi nefsimizi değil, onları muahazeden ibaret.

— Yazık, diyoruz, bu dar kafalı adamların san'at duyguları pek noksanmış! Hayatımıza resmi sokmamışlar!...

Acaba, bir milletin yazısını bu bedîî şekle koyan ve ona temas eden herşeyi (kalemtıraşı, mak'taı, diviti, nakşı) güzel san'at eserleri yapan atalarımızda mı san'ata karşı duygu ve sevgi fazlaymış; yoksa bunları kıymetlendirmeyen, aramıyan ve gitgide anlamaktan bile uzaklaşan bizde mi?

Orhan Seyfi ORHON

20 Eylûl 1941 Cumartesi

ÇINARALTI

Haftalık Türkçü, Fikir ve Sanat Mecmuası

Cumartesi günleri çıkar.

Abone şartları:
Yıllığı 500, altı aylığı 250 kuruş.
Ecnebi: Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş.

Fiatı: 10 Kuruş.

97

Sayı: 7, 20 Eylül 1941

MİLLİYETÇİLİĞE KİMLER VE NİÇİN

MUHALEFET EDERLER?

Yazan:
Emekli General
H. E. ERKİLET

Milliyetçilik, milleti ve millî menfaati herşeyden ileri ve üstün tuttuğu için sırf şahsî veyahut yabancı çıkarlara; aykırı düşünce, emel ve hesaplara yer vermez; millete ve milliyete zarar getirebilecek hiç bir hususî hak ve menfaat tanımaz. Bu sebeple bir memlekette yaşıyan ve ayrı menfaatler, emeller ve gayretler güden bilhassa yabancı unsurlar ve onlara bilerek ve bilmiyerek vasıta ve âlet olan seciyesizler, kendileri için daima bir engel ve bir müşkülât kaynağı olan, milliyetçilikle uyuşamazlar. Milliyetçilik bu gibi kimseler için daima yıkılması ve bertaraf edilmesi icabeden ilk müessesedir.

Milliyetçilikle gaye ve menfaatleri muhtelif olanların, bunun yerine geçmesini görmek istiyecekleri şey elbet kozmopolitlik ve beynelmilelciliktir. Fakat kozmopolitlik, mahiyeti ne olursa olsun, umumî telâkkiye göre asil bir meslek olmadığı ve milliyetçiliğe açıktan açığa aleyhtarlık yapılamıyacağı için, onlar daima bilvasıta, yani insancılık ve sulhcülük propagandalariyle maksatlarına varmak isterler. Onlar kapitalizm ve emperyalizm aleyhinde bulunurken daima milliyetçiliği kasdederler. Burjuvaziye, milliyetçilik hislerinin kaynağı addettikleri için düşmandırlar. Halk tabaka ve sınıflarını, millî bir müsavat, hürriyet ve adalet kurmak için değil kozmopolit bir proletaryayı hâkim kılmak maksadiyle yıkmak isterler.

Onlar için millî vasıf ve hususiyetleri tebarüz etmiş, tarih, an'ane ve millî şuuru olan bir millet telâkkisi yoktur; onların gözünde ancak karışık bir cemaat ve soysuz bir ümmet teşekkülü belirir. Onların millî bir yurdu ve anavatanları da yoktur ve sade içinde yaşadıkları topraklar vardır. Aile, din, millî tarih ve millî an'ane onlara göre kıymetsizdir; hattâ irtica ve gerilik alâmetleridir. Onlar bir milleti bir esir sürüsü halinde tutmak için herşeyden evvel o milletin bütün seciyeli münevverlerini öldürürler; kalan halkı da bütün millî ve mukaddes duygu ve varlıklardan soyarlar, maneviyatsız ve kıpkızıl maddî bir hayvan haline sokarak ona artık her şeyi yaptırırlar. Sonra hiç bir hak ve hiç bir varlığı olmıyan bir esir gibi kullanırlar. İşte milliyet ve milliyetçilik düşmanlarının sulhcülük ve insancılık perdesi arkasında oynamak istedikleri marifetlerin mahiyet ve neticeleri bu derece tehlikeli, ve dehşetli olur.

Fakat solcuların, hakikî maksat ve meramları her ne olursa olsun, hedefe varmak için, daima en evvel milliyetçiliği tahrip etmek istemeleri pek dikkate değer. Filhakika milliyetçilik duyguları kuvvetli ve sağlam; idarî, siyasî, içtimaî ve iktisadî devlet sistemlerinde milliyetçilik prensipleri kök salmış milletlerin yaşadıkları memleketlerde bir azlık teşkil eden kozmopolitçi ve solcu parazitlerin gizli veya âşikâr faaliyetlerinde yakın, serî ve büyük tehlikeler görülmiyebilir. Çünkü kendine güvenen milliyetçi çokluk onları daima ezip alt edebileceğini sanır ve bilemez ki hücum anını ustaca tertip olunmuş pusularda bekliyen düşmanın bir gün ânî savleti tehlikeli olur.

Çınar

- Kardaşım R. Oğuz Türkkan'a -

Çınar, çınar, ulu çınar
Yüreciğin niye kanar?
Değil midir şaheserin
Çanakkale, Dumlupınar?..

Ne odunsun, ne de kömür,
Güneşle bir sürdün ömür.
En heybetli dallarındır :
Çingiz, Mete, Kür Şad, Temür!..

Gövdeni çok kurt kemirmiş,
Hele biri pek semirmiş,
Bereket ki her bir dalın
İğilmiyen bir demirmiş!..

Çok şerefli bir çınarsın,
Kurumıyan bir pınarsın.
Bir bulunmaz cevherin var
Ne yıkılır, ne yanarsın!..

Çınar, çınar, ulu çınar!
Yüreciğin niye kanar?
«60» milyon Türk kalbinde
Senin kutcak aşkın yanar!..

Cemal Oğuz ÖCAL

Fakat asıl tehlike burada değildir. Bir millet, milliyetçilikten fedakârlıklar yapmağa başladığı zaman en büyük muhatara haş gösterir. Çünkü böyle bir hal, bir milletin en kuvvetli, en zarurî ve en mukaddes korunma silâh ve kalkanını yine kendi eliyle düşmana teslim etmesi demektir.

Yukarıdanberi serdettiğimiz izahlardan anlaşılır ki, milliyetçiliğe aleyhtar ve düşman olanlar yalnız solcular değildir; kozmopolitçilerle alelumum temessül ederek millî bir seciye edinememiş olan yabancı unsurlar ve hasta ruhlu gafiller hep milliyetçiliğe muhalif cepheye dahil olurlar ve milliyetçilik aleyhdarlığında birleşirler. Bu sebeple milliyetçilik, korunabilmek için bütün bunların hepsiyle ayrı ayrı meşgul olmak ve türlü tedbirler almak mecburiyetindedir.

Milliyetçilik ile kozmopolitlik arasında bir itilâf noktası bulunamaz. Kezalik milliyetçilik, beynelmilelciliğe birkaç cepheden şiddetle muhaliftir. Fakat milliyetçiliğin, insancılığa zıd ve nihayet emperyalizmi doğuran bir fikir ve hareket menbaı olduğu iddiası propaganda mevzuu âdî ve hattâ haince bir iftiradan başka birşey değildir. Bu gibi fasid davalarda bulunanlar milliyetçiliğin sulhçülük ve insancılıkla tam bir vifak ile elele yürüyebileceğini bilmez değildirler. Kezalik onlar milliyetçiliğin gerek memleket içinde ve gerek dışında bulunan yabancı unsur ve milletlere hak ve mevcudiyet tanımıyan bir dava olmadığına da pekâlâ vakıfdırlar. Fakat buna rağmen, milliyetçiliği ya bir şovenizm sar'ası veyahut eski bir irtica ve gerilik hareketi olarak göstermek ve bu suretle onu lekelemek, düşürmek ve kâfi derecede zaafa uğrattıktan sonra ona arkadan sinsice hücum etmek milliyetçilik aleyhtarı cephenin aşağılık eski kaziyesini teşkil eder. Düşmanın pusularına düşmemek için bilhassa Türk gençliğinin çok dikkatli, çok müteyakkız ve son tâbiye usullerine vakıf olması iktiza eder.

Türkiye, anayasa mucibince milliyetçi bir cümhuriyettir. Hükûmeti kuran ve idare eden Halk Partisinin umdelerinden bir tanesi milliyetçiliktir. Türk Mebusan Meclisinin adı Türkiye Büyük Millet Meclisidir. Başbuğumuzun sanı Millî Şef'dir. Milli bankalarımız, millî fabrikalarımız, millî müesseselerimiz, millî iktisadiyatımız, millî tarihimiz, millî an'anemiz, millî yurdumuz, millî musikimiz, millî edebiyatımız, millî mimarîmiz, millî sanayiimiz vardır. Elhasıl biz Türkler koca millî varlığı fahr ve mübahat ile dolu koca bir milletiz. Fakat onlar bütün bunları kozmopolitleştirerek yok etmek ve bu suretle yurtlarımızda bizi esir mevkiine düşürerek hükmetmek istiyorlar. O halde Türklerin, Türk münevverlerinin ve Türk gençlerinin hedef ve vazifeleri taayyün etmiştir: Solların bilhassa hücum noktası olan milliyetçiliğe sarılmak ve millete millî şiarı daima besleyip umumileştirmektir.

H. E. ERKİLET

98

Prens Bocskai Erdel krallığı tacını Lâla Mehmed Paşa huzurunda giyerken (1014)

TARİHTEN SAYFALAR

TAÇ GİYDİREN MİLLET

Yazan : Hüseyin Namık Orkun

Türk, Asyada tarih sahnesine çıktığı devirden itibaren daima hâkim olarak yaşamıştır. Doğu Hun hükümdarı Motun bütün Asya'da hâkim olduğu zaman kendisine tâbi birçok krallık vardı. Bu ciheti Motunun Çin hükümdarına gönderdiği mektuptan da anlamaktayız. Bu mektupta üç hükümdarlığın adı kaydedildikten sonra yirmi altı hükûmetin kendisine itaat ettiği yazılmaktadır.

Hunlardan sonra hanedan Göktürklere intikal edince de aynı hal devam etti. Asyanın bir sürü hükümdarlıkları yine Göktürk hakanına tâbi idi. Türk Asyaya sahip olduğu müddetçe bir sürü hükümdarlıklar da kendi idaresi altında bulunuyordu.

Eski Türklerde reis olmak, idare mevkiine geçmek ancak şahsî liyakat ile mümkündü. Binaenaleyh hükümdar bu kabiliyetli şahıslara sıra ile rütbeler verir ve her rütbenin icabettirdiği imtiyazları elde eden liyakatli şahıs nihayet KAN olabilirdi. En büyük hükümdar KAGAN olup ondan derece itibariyle aşağı olanlar da KAN yani HAN ünvanını alırdı. Kaganın dokuz tuğu olur; ondan aşağı kanların da daha az tuğları bulunurdu. Fakat tuğ sade at kuyruğundan yapılan bir nevi bayrak değildi. Onun aynı zamanda manası büyük davul idi. Demek oluyor ki hükümdarlık alâmeti Osmanlı tarihlerinin tabl-ü âlem dedikleri tuğ idi. Hakan sefere çıktığı vakit ondan hanlık rütbesini almış olan bir sürü hanlar tuğlarile beraber sefere iştirak ederdi. Bu hanların da derecelerine göre hükümdara yakınlıkları vardı.

Atillâ yarım milyonluk ordusu ile Fransa üzerine yürüdüğü vakit maiyetinde bir sürü kavimler ve hükümdarlar da bulunuyordu. Bu orduda BASTERN'ler, SCYR'ler. TURCİLİNG'ler, HERUL'ler, OSTROGOT'lar, GEPİD'ler de vardı. Gepid kralı Ardarikh, Ostrogotların reisi Valamir ve kardeşleri Theodemir, Videmir de sefere iştirak etmekte idi. Bu kabile ve kavimlerin reisleri Atillâ'nın önünde titriyerek kendisinden uzak duruyorlar; onun maiyetinde bir muhafız veya en küçük bir emrini canla başla yerine getirmeğe âmâde bir memur gibi hareket ediyorlardı. Bunların içinde Atillâ'nın teveccühünü kazanmış, huzuruna çıkabilmek bahtiyarlığını elde etmiş iki kişi vardı: Biri Gepid, diğeri Ostrogot kralı... Ostrogot kralı Valamir hükümlerinde açık ve fikirlerini samimiyetle ifade ettiğinden, Gepid kralı Ardarikh de Atillâ'ya olan sadakatinden dolayı büyük Türk hükümdarının teveccühünü kazanmışlardı.

Selçük hükümdarı Tuğrul beğ de birkaç krallık elde emiş bulunuyordu.

Türk her zaman efendi olarak yaşadığı için idaresi altında ona kulluk edecekler de bulundurmuştur.

Osmanlı hükümdarları da böyle idi. Onlara tâbi olan bir sürü krallıkları sayıp dökmeğe lüzum var mı?..

Burada sadece resmimizin de gösterdiği bir hâdiseyi anlatmakla iktifa edeceğiz.

Bocskai ailesi Macaristanın tanınmış bir ailesidir. Bu aile arasında Bocskai İstvan büyük bir şöhret kazanmıştır. Bütün bu aile hep Habsburg tarafdarı idi. Janoş Zsigmond

(Lûtfen sahifeyi çeviriniz)

HÂTIRALAR

Yazan: Yusuf Ziya ORTAÇ

Yedi kat toprağa sor : Kaç sene, kaç bin sene tam,
Kattı göz nûrunu ilk harcına dünyanın atam!

Şu dehâ kavsi kemerler, şu dehâ nûru çini,
Sardı ecdadımın aşkıyle bu yurdun içini!

Onun el değdiği her zerreyi ürperme bürür,
Tunc, alev güller açar; kubbede mermer köpürür!

Çalkanır ismini andıkça denizler, karalar :
O masal yüzlü Oğuzlar, Hüseyin Baykaralar!

Kimdi bir hamlede sarkıp kuşatanlar Hindi?
Nâmı dünyayı tutan Gaznel bir şahindi!

Kayalardan denizin yolduğu tel tel şu yosun :
Saçıdır belki de Pîrî reisin, Barbarosun!

İbni Sina, büyük alnıyle asırlar kuşatıp
Doğdu : İnsanlığa bir merhale açsın diye tıp!

Ceddidir bin senelik felsefenin Fârâbî,
Düşünen başlar onun emrine hâlâ tâbî!

Bir Fuzuli'ye açıktır şu gönüllerdeki sır,
Aşk onun ülkesidir, geçse de yüzlerce asır!

Gizli bir bûse dudaklarda Nedim'in yâdı,
Bir alev kahkahadır onda gönül feryâdı!

Her seher vakti bulutlar bize Itrî'yi taşır,
Ağaran gökte o tekbîri duyan tanrılaşır!

Yusuf Ziya ORTAÇ

da bunun için İştvanın babası György'ü hapsettirmişti. Karısı da bu cezayı birlikte çekmeğe razı olduğundan oğulları Bocskai İştvan 1557 de hapiste doğmuştu. Pek genç yaşında kral Mikşa'nın sarayına girmiş, 1576 senesine kadar burada kalmıştı. Erdel hükümdarı Bathory Zsigmond'un yakın akrabası idi.

O zamanlar Avusturyalıların nüfuzu Macaristan'da pek çoğalmıştı. Erdelde de Osmanlı ve Avusturya nüfuzu çarpışmakta idi. Erdel'in bu iki taraftan birisini tercih etmesi icabediyordu. Avusturya hâkimiyeti ise memlekete hiç te refah getirmemekte idi. Yurdda yağmurlar, idamlar birbirini takip ediyordu. Şahsen de Avusturyalılardan zarar görmüş olan Bocskai nihayet bu hallere tahammül edememiş ve kendiliğinden bu işlere müdahale etmeğe mecbur kalmıştı. Evvelâ küçük bir kaleyi elde etmiş, sonra Avusturya kuvvetlerini mağlûb eylemiş, Türklerin müzaharetini temine muvaffak olmuştu.

Sultan Ahmed Bocskiya 1605 senesinde

Vecizeler

Vatanı yaratan ölülerin kemikleridir.

LAMARTİNE

*

Bekliyenler, bekletenlerin ancak kusurlarını düşünürler.

BOİLEAU

*

Felâketin şu iyiliği vardır ki bize hakikî dostlarımızı tanıtır. BALZAC

mücevherle süslü birkaç taç göndermiş ve bu taç Lâla Mehmed Paşa tarafından merasimle giydirilerek kendisinin Erdel hükümdarlığı Türkler tarafından resmen tanınmıştı.

Bocskainın ölümünden sonra bu meşhur taç Drugeth Balintin eline geçmiş, sonra bunun oğlu İştvanın elinden alınmış ve Viyana saray hazinesine mal edilmiştir.

Türkün Erdel hükümdarına giydirdiği bu taç bugün Viyana müzesinde bulunmaktadır.

Hüseyin Namık Orkun

HARP

Yazan :
Al Temur Kılıç

Mücadele tabiatın değişmez bir kanunudur. Gayri kabili içtinap olduğu kadar lüzumlu olan mücadele «hayat kavgası» şeklinde hayvan cinslerinin tasfiye ve tekâmülünde en mühim rolü oynar: İyi ve kavgaya muktedir ırklar, cinsler bu kavgada fena ırkları ve cinsleri mağlûb eder, mahvederler ve bu suretle yalnız yaşamağa lâyık olanlar yaşarlar ve tekâmül ederler.

İnsan ırkları arasındaki hayat mücadelesi ise HARP'tir - ve ancak bu cidal sayesindedir ki iyi ırklar, fenalardan ayırt edilir ve insanlık tereddiye maruz kalmaz.

Harp fertler için acıdır, fakat cemiyet menfaatlerinin çok zaman fert menfaatlerine zıt olduğunu ve bunlardan ilkinin daima tercih edilmesi lâzımgeldiğini takdir edersek harbin lüzumuna kani oluruz. Lüzum bertaraf, harp gayrı kabili içtinaptır. Zira mücadele insan tabiatının kuvvetli bir tarafıdır. Bir Alman muharriri der ki:

«Hakaret ve şeref, nefret ve aşk, mağlûbiyet ve zafer, fakr ve servet mevcut oldukça harp te olacaktır.»

Harbi medeniyetsizlik diye tavsif edenler, harbin en büyük bir medeniyet nâkili olduğunu unutuyorlar. (Arapların İspanyayı fethetmeleri, Haçlı seferleri ve İstanbul'un Türkler tarafından zaptı sayesindedir ki Şarkın feyzi Garba geçebilmiştir.

NETİCE: Mademki harp elzemdir ve ırkları tekâmül ettiren, tasfiye eden birşeydir milletlerin bu hayat mücadelesine hazırlanmış olmaları icabeder.

Savaşçılık biz Türklere şanlı tarihimizi ve bugünkü vaziyetimizi temin eden hasletlerdir.

Beynelmilelciler, istedikleri kadar «Sulh» diye haykırsınlar. Biz ırkımıza hayat mücadelesinde daima zaferler temin eden ve edecek olan bu hasletimize, silâh, mücadele ve zafer aşkına daima bağlı kalacağız. Biz Türkler hâdiseleri kendi şahsî telâkkilerimize göre değil, ırkımızın yüksek menfaatlerine göre tartarız ve bizim için harp şahsî rahatın düşmanı değil ırkın onarıcısıdır.

Ben, sen, o, elbette öleceğiz, fakat Türk ırkı kemiklerimizin sağlam temeli üzerinde ilelebet baki kalacaktır.

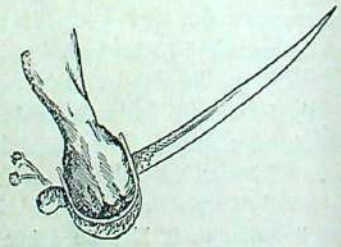

TÜRK AHLÂKI

Yazan : ATSIZ

Merhum Ziya Gökalp, Türklerin ahlâkta birinci olduğunu söylerken, millî bir övünme duygusuna kapılmış değildi. Çok tarih okumuş, millî maziyi öğrenmiş ve düşmanlarımızın bizim hakkımızda söylediklerini belledikten sonra bu hükmü vermişti.

Burada ahlâkın hangi sebepler ve müessirler altında teşekkül ettiğini inceliyecek değiliz. Yalnız şu kadar söyliyeceğiz ki ahlâkın teşekkülünde coğrafyanın tesiri yoktur. Bu sözümüzün en büyük delili de aynı coğrafya sahasında yasamış olan eski Romalılarla yeni İtalyanların ahlâkca birbirinin hemen her sahada zıddı olmalarıdır.

Ahlâkın meydana gelmesinde en büyük sebep ırktır. Bir cemiyetin ahlâkı ancak ırkının karışmasıyla değişebilir.

Türk ahlâkı en eski çağlardanberi cemiyetçidir. Yani Türklerde cemiyetin menfaati fertlerinkinden üstün tutulur. Bununla beraber kuvvetli şahsiyetler daima saygı görmüşler ve cemiyete faydalı olmuşlardır. Ferdiyete değer vermiyen Türk ahlâkı, şahsiyete hürmet etmiştir.

Milâttan önceki asırlarda Kunlar, çocuklarını cemiyete faydalı olabilecek bir terbiye ile yetiştirirlerdi. Cemiyete faydası dokunmıyacak kadar ihtiyarlamış olanlar ise intihar ederlerdi.

Askerî ruh, hayatın ve cemiyetin her yerinde hâkimdi. Savaşta ölmekten gurur duyarlar, yatakta ölmekten korkarlardı. Bu ihtimalle benizleri sararırdı. İslâmiyetten önceki Türklerde islâmlığın cenneti gibi güzel bir vaad yoktu. Böyle olduğu halde, şeref saydıkları için, savaşta ölmek isterlerdi.

Bir milleti yükseltmek için birinci şart olan disiplinde eşleri yoktu. Meşhur Mete (= Motun), sedakatlerini denemek istediği askerlerine, sevgililerine ok atmayı emrettiği zaman hemen hepsi bu buyruğu yerine getirmişlerdi.

Doğru sözlü idiler. Kunların baş düşmanı olan Çinliler bile onların çok doğru sözl olduklarını, okadar ki verdikleri sözün kâfi olduğunu yazarlar.

Açık sözlü idiler. Dalkavukluğun ne olduğunu bilmezlerdi. Vicdanî kanaatlerini hiç çekinmeden söylerlerdi. Hükümdarlar da bu sözleri kızmadan dinlerler ve doğru bulurlarsa tatbik ederlerdi. Milâttan önce ikinci asırda bir Kun yabgusu Türkleri Çin medeniyetine sokmak istediği zaman başvezir buna şiddetle itiraz etmiş ve sözlerini hükümdara kabul ettirmişti. Milâdî sekizinci asırda Bilge Kağan, Buda dinini kabul etmek istediği zaman meşhur Bilge Tonyukuk kabul etmemiş, deliller sayarak hükümdarı caydırmıştı. Yine sekizinci asırda Bögü Kağan Manihaizmi devlet dini olarak kabul etmek istediği zaman tarkanlar yanî nazırlar avam dini olarak gördükleri Manihaizmin kabulüne şiddetle itiraz etmişlerdi. Her ne kadar Bögü Kağan, tarkanları dinlemiyerek millete Manihaizmi kabul ettirmiş idiyse de tarkanlar vicdanî kanaatlerinden dönmemişler, prensip sahibi olduklarını ispat etmişlerdi.

Mohaç meydan savaşından sonra, savaş alanını gezen Kanunî Sultan Süleymanın bir sorgusuna, bir sancak beyinin verdiği cevap da doğru ve açıksözlülüğün güzel bir örneğidir.

Türk beğleri dalkavukluğun ne olduğunu bilmedikleri, devşirmeler ise bunda pek usta oldukları için, İkinci Murad çağından sonra memleketin yüksek mevkilerine devşirmeler gel - meğe başlamışlar ve millî ahlâkın bozulmasına sebep olmuşlardır.

Türkler en eski çağlardanberi kımız, şarap veya rakı içerek sarhoş olurlar, fakat ciddiyetlerini, vekarlarını kat'iyen bozmazlardı. Ziya Paşanın on dokuzuncu asırda yazmış olduğu :

Bed-mâye olan anlaşılır meclis-i meyde,
İşret güher-i âdemi temyîze mihektir

beytini sanki hepsi biliyordu. Değil sarhoş olup sululuk etmek, sendelemek bile ayıptı.

Cingiz Hanın oğlu olan Çağatay bir gün küçük kardeşi olup büyük kaanlık mevkiinde bulunan Ögedayla birlikte çok içerek ciddiyete aykırı sayılabilecek bir harekette bulunmuş, ertesi gün Ögedaya giderek dünkü hareketinden dolayı kendisinin cezalandırılmasını istemiştir.

Temür'ün de günlerce süren toylarda boyuna şarap içtiği olur, fakat ne neşeye kapılır, ne kimsenin gönlünü kırar, ne de devlet işlerinde aksaklık yapacak bir buyruk verirdi.

Türklerin cinsî ahlâkları da yüksekti. Yuva, aile ve zevce muhterem tutulurdu. Evli bir kadına taarruzun cezası idamdı. Kadın hürdü. Kocası uzak yolculuğa gitmiş bile olsa eve gelen yabancı erkeği konuklardı. Kendisine saygı gözü ile bakıldığı için bundan bir kötülük de doğmazdı. Hâlâ Anadolu Yürüklerinde ve Türkmenlerinde, Türkistan göçebelerinde bu âdet vardır.

Eski Türk ahlâk ve âdetlerinin büyük bir kısmını aynen saklamış olan Türkistan Kazaklarının bazılarında şöyle bir âdet vardır : Bir genç erkek evlenmek istediği kızın çadırına üç gece gizlice girer. Kızla birlikte yatarlar. Kızın babası ve anası sezseler bile ses çıkarmazlar. Üç gecede erkek, kendisiyle evlenmesi için kızı kandırabilirse dördüncü günü ana-babasına giderek kızı ister. Kandıramazsa çekilir, gider. Fakat bu üç gecede en ufak bir uygunsuzluk olmaz. Erkek ve kız birbirlerine karşı hiçbir kötü düşünce beslemez.

Bu da gösteriyor ki Türkler hem ahlâklı, hem de iradeli bir millettir. Zaten bu ikisi de çok defa birlikte bulunur. Yasayıp yükselmek, ahlâkı ve iradesi sağlam olan milletlerin hakkıdır.

Biz bu Türk ahlâkına tam olarak mâlik bulunduğumuz zamanlarda yükseldik. Yabancıların ahlâkını alarak bozulduğumuz zaman düşüp geriledik. Yükseldiğimiz zamanlar bu toprak büyük millî davalar için kendini feda eden; yalan, riya, iki yüzlülük bilmiyen; vicdanını satmıyan insanlarla dolu idi. Niğboluda 60.000 Türk müttefik Avrupalıları yenerken, Yavuz korkunç çölleri aşarken, Kanunî Sultan Süleyman ölçüsmek için Sarlkenin ordusunu yenerken böyle yıkılmaz ruhlu bir cemiyete dayanıyorlardı.

Ahlâk, millet yapısının temelidir. O olmadan hiçbir şey olmaz.

ATSIZ

HAT VE HATTATLAR

Yazan : İbn - ül - Emin
MAHMUD KEMAL

Bu ünvanı görüp de - rivayete göre ilk yazı yazan - İdris Aleyhisselâm'danberi yazının geçirdiği inkilâblardan, tersimî, savtî, mismarî - mihî, hamberî, pehlevî, hiyeroglif, kûfî, sülüs, celî, nesih, tâlik, divanî, reyhanî, gubarî, siyakat, rık'a ve sair yazıların tarihinden ve bu yazıları yazanların tercemei hallerinden bahsedeceğime zahip olmamalıdır.

Reisülhattatin Hacı Ahmet Kâmil'in ehibbasını müteessir ve san'at âlemini mutazarrır eden ebedî gaybubeti münasebetiyle, - bizi en ziyade alâkadar eden - İslâm yazıları ve yazıcıları hakkında «Çınaraltı» mecmuasının sahipleri muhiblerimizin arzuları üzerine - birkaç söz söyliyeceğim.

Yazı ile meşgul olanlar, bilirler ki Arap harflerinin şekilleri, Arabistanın şimal cihetlerinde sakin olan akvamın kullandıkları yazılardan teşeup ederek ve tedricen tâdilâta uğrayarak «hattı kûfî» şeklini aldı. İslâmın zuhurundan sonra bu yazı, evvelki şekillerini kaybederek daha düzgün bir tarz iktisab etti. Hicretin dördüncü asrına kadar devam ettikten sonra hattı sülüs teşeup eyledi.

İbni Mukle ile kardeşi Hasan Fasih ve - İbni Bevvab künyesiyle maruf - Ali ibni Hilâl ve Yakutı Müstasımî, sülüs yazının tarakkisine pek çok hizmet ettiler.

Bahusus yakut, sülüs ve nesih yazılarda müstahsin bir tarz ibda eyledi. Yazıları kendinden sonra meşk ittihaz olundu.

Mukaddema İran'da kullanılan hattı pehlevîden tadilen hattı talik meydana getirildi.

Sülüs, nesih, celî ve talik yazılardan başka muhakkak, gubarî, reyhanî, divanî, rika gibi yazılar da vücude geldi. Sülüs ile celisî, talik ve celisî levhalar ve kitabeler gibi eserlerde, nesih mushaf ve kitaplarda, divanî fermanlar ve beratlarda, siyakat kuyudu hakaniye ve muamelâtı maliyede ve -sür'atle yazılmak maksadiyle ihdas olunan rık'a- mektuplarda kullanılırdı. Diğer yazıların da mahalli istimali vardı

İslâma mensup milletler arasında Osmanlı Türkler, yazının her nev'ini - letafet ve nefasette - mertebei kemale getirdiler. Vatanımızda pek çok, pek kıymetli hattat yetişti ki diğer İslâm bilâdında emsaline tesadüf olunamaz. Bizim hattatlar, yazının envaını kullandılar ve her birinde fevkalâde maharet gösterdiler. Diğer İslâm diyarında kullanılan yazılar, madud ve yazanların mahareti de mahduttur.

Tabaatin bizde geç zuhur etmesi, zuhurundan sonra da el yazılarının basma yazılara tercih olunması ve hüsnü hattın pek

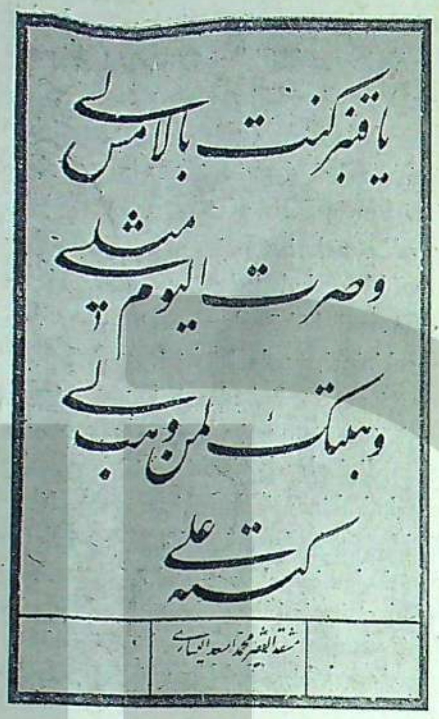

Yesarinin bir yazısı

büyük meziyet addedilmesi, herkesin güzel yazı yazmağa çalışmasını intac etti.

Padişahlar, yazının revacı ve yazıcıların tergibi için en büyük hattatlardan meşk alıp lâvhalar yazdılar. İkinci Sultan Bayezid, Birinci Ahmed, İkinci Süleyman, İkinci Mustafa, Üçüncü Ahmed, Üçüncü Mustafa, İkinci Mahmud ve Abdülmecid, hattatin zümresine iltihak ettiler.

Birkaç arkadaşla birkaç sene uğraşarak - hasbî ve fahrî surette tesis ve aziz milletimize yadigâr ettiğimiz - Evkafı İslâmiye müzesine (Türk ve İslâm eserleri Müzesi) koyduğumuz lâvhalariyle bâzı camilerde hâlâ mevcut olan yazıları - isimleri gösterilen - padişahların yazıdaki maharetlerine delildir.

Tahattur ettiğime göre İkinci Sultan Mahmud'un yazısiyle mülga meşihat dairesinde «bilmediğinizi ehli ilimden sorunuz» ve maliye nezaretinde «Allah, müsrifleri sevmez» meallerindeki âyatı Kur'aniye ile bir mektepte «İlim rütbesi, rütbelerin en yüksekidir» mealindeki Hadisi Şerif yazılı nefis celî sülüs lâvhalar asılı idi. Şimdi bunların nerede bulunduğunu bilmiyorum. Sultan Mahmud, Babıâliye tebliğ ettiği iradeleri - rık'a yazı ile - bizzat yazmıştır ki adedi hesaba gelmez. Oğlu Abdülmecid'in rık'a yazısı - Babıâlinin eski kâtiplerinin yazıları gibi - pek nefisdir. Fakat babası kadar çok «hattı hümayun» yazmamıştır.

Türkün hattatlarının bihakkın şeyhi olan ve «kıbletülküttab» namiyle yâd edilen Amasyalı Şeyh Hamdullah, şöhretini bugüne kadar muhafaza etti. Her devirde üstadı kâmil addedildi. Her asırda yazıları her hattat tarafından meşk ittihaz olundu. İkinci Sultan Bayezid, Amasyada vali iken ondan temeşşuk etti. Cülûsunda İstanbula davet ve hakkında ibrazı hürmet eyledi. Koca şeyhin «47» Mushafı Şerif, «15» meşarik, «1000» en'am ve pek çok kıt'a ve mürakka' yazdığı menvîdir.

Yazılarının her devirde rağbete mâzhar olduğuna aşağıdaki fıkra da delâlet eder:

Maişetce muzayakaya uğrayan bir kadın, yegâne mameleki olan şeyh hattiyle bir Mushafı Şerifi Sahhaflar çarşısına götürür. Bir sahhafı bünsaf, bin dereden su getirerek kadıncağıza «600» kuruş verip elinden mushafı alır. Sultan Mahmut devrinin en maruf ricali olan Halet efendi - konağına gelip giden - o sahhafa şeyh yazısiyle bir mushaf bulmasını tenbih ettiğinden efendinin vekili harcı, çarşıdan geçerken sahhaf, davet ederek biraz evvel aldığı mushafı verip «Bunun hediyesine sahibi «20000» kuruş istiyor. Belki beş altı yüz kuruşunu kırabilirim. Efendiye götür, hoşlanırsa alsın» der. Vekili harç, pazar kayığiyle Beşiktaşa giderken koynundan mushafı çıkarıp bakar. Yanında oturan ihtiyar bir kadın «Efendi, müsaade eder misin bakayım» der. Mushafı alıp öper, ağlar. Vekili harç, sorup hakikatı öğrenir. Beşiktaşa çıktıklarında kadını - iskele civarında bulunan - Halet efendinin konağına götürür, harem dairesine gönderir. Efendiye hali hikâye eder. Efendi, kadına ikram edilmesini ve sahhafın celbini söyler. Sahhaf gelince kadınla müvacehe edilir. Sahhafın bahsettiği «20000» kuruşun «600» kuruşu kendine, üst tarafı da kadına verilerek muttayiben evine gönderilir.

En meşhur hattatlardan biri de Karahisarlı Ahmet Şemsettindir ki hakkında «yazının Karahisarîdir ağardan yüzünü» denmiştir. Süleymaniye camiinin takı kebirindeki yazı ve mimar Sinan'in sebilinde ve kabrindeki tarihler onun yazısıdır. Türk ve İslâm eserleri müzesinde bir mürakkaı vardır ki yazıdan anlıyanlar bakmaktan doyamazlar.

Meşhur Hafız Osman, hattatlar arasında ikinci şeyh addolundu. Yazıları daima âmmenin rağbetine mazhar oldu. Zamanının en büyük üstadlarından olan Ağakapılı İsmail bile kemalini itiraf ile «Hüsnühattı biz bildik, Osman efendi yazdı» dedi.

102

Son devrin en büyük hattatı Ahmet Kâmil Akdik'in güzel bir yazısı

Hafız Osman'ın üstadları Derviş Ali, Mustafa Eyubî ve Nefes zade İsmail ve şakirdi hassı Yedikuleli imam Seyyid Abdullah ile İgrikapılı Mehmet Rasim, Şeker zade Mehmed, İsmail Zühtü, yüzlerce mushaf yazan Galatalı Naili ve Çeşmir Hafız denilen Mehmet Salih ve sair hoş nüvis, nice eseri nefis vücude getirdiler.

Daha sonra yetişenlerden meşhur Mustafa Rakım, sülüs celide eslâf ve ahlâfına takaddüm etti. Hiç bir hattat celide onun kâ'bına varamadı. Yazıdan nasibi olanlar, onun lâvhalarına baktıkça kendilerinden geçerler. Yazı gibi resimde de mahir olduğundan Üçüncü Sultan Selim'in resmini yapıp takdim etmesi üzerine taltif olundu. Tuğrayı muntazam bir şekle koyan odur. Eyübde bir bir türbeden - emsali gibi kayıplara karışmamak emeliyle - müzeye naklettiğimiz bir hilyei şerifesi vardır ki resimdeki letafet ve maharet ve yazısındaki nefaset, - celide olduğu gibi - sülüs ve nesihte de fevkalâde kudret sahibi olduğunu isbat eder.

Şakirdi olan İkinci Sultan Mahmud, kadrini takdir ederek kazaskerlik mertebesine terfi etti.

O devrin en maruf hattatlarından Mahmut Celâlettin de kendine mahsus bir tavırda pek nefis yazılar yazdı. Eserleri, erbabı indinde pek makbuldür.

Müteehhirinin her suretle şeyhi ve medarı iftiharı olan kazasker Mustafa İzzet efendi (1) musikideki kemalini yazıda da gösterdi. Şakirtlerinin en mümtazı olan Şefik bey, hakikaten bir hattatı hatîrdir. Şakirdlerinin ileri gelenlerinden Reisülhattatin Muhsin zade Abdullah bey ve diğer zevat da pek kıymetli hattatlardır.

Rakım'ın şakirdi Haşim, Recai (Ekrem beyin babası), Vahdetî, Mahmut Celâlettin'in şakirdi ve Sultan Abdülmecid'in hocası Tahir, Abdullah Zühtü, Hasan Rıza, sikkeken başı Abdülfettah, Şevki, Yahya Hilmi, Mehmed Hilmi, Şefik Seyfi, Haydarlı Ali, Filibeli bakkal Arif, Tahsin Hilmi, Nazif, İlmî, Hasan Tahsin, Fehmi efendiler, Hacı Arif bey, Şevket Paşa, sarhoş Şevket ve isimlerini şimdi tahattur edemediğim diğer hattatlar, yazıya pek çok hizmet ettiler.

Milletimiz içinde yetişen ta'lik hattatlarının da - ta'likte her milletten ziyade maharet gösteren - İran hattalarının bazılarına tefevvuk ettikleri muhakkaktır.

İran şahı Hüseyin tarafından 1134 de sefaretle İstanbula gönderilen Murtaza Kuli Han «Hattı ta'lik, keşuri İrana mahsustur» za'miyle İran hattatlarından birinin - Imadin imzası konmuş olan - bir yazısını imtihan kasdiyle defter emini Mehmed efendiye verdi. Onun vesatetiyle ta'lik hattatları gördüler ve yazının İmade taallûku olmadığını isbat ederek her biri, onu takliden birer kıt'a yazdılar. Elçi Kâğıthaneye davet edildiği sırada, kıt'alar asliyle beraber Damad İbrahim Paşaya takdim olunduğundan Paşa «İstanbul hattatlarının yazılarıdır, görsün» diye elçiye gönderdi. Elçi, bunları tetkik eyledikten sonra hepsinin aslına tefevvuk ettiğini söyledi. Kıt'aların birbirinde farkı soruldukta elçi, Veliyyüddin efendiyi «Imadı rum» diye telkib ve kıt'asını fevkalâde takdir ile diğerlerine tercih etti.

Ta'lik nüvislerden Sipahî Ahmet, şakir Durmuş zade Ahmet, Kazasker şair Abdi baki Arif, Abdurrahim Faiz, şeyhislâmlardan Veliyüddin, Abdullah Vassaf ve Arif zade Arif efendiler, Kâtip zade Refi, Dezade Mehmet, Emin paşa zade kazasker Emin bey, Mehmet Esat Yesari, oğlu Mustafa İzzet, talik hattatlarının en ileri gelenlerindendir.

Esat Yesari, vücudünün sağ t

(Lûtfen sahifeyi çeviriniz)

(1) Mufassal tercemei hali «Son asır Türk şairleri» namındaki eserimde münderiçtir.

rafı meflûç ve sol tarafı ra'şedar olarak doğdu. Küçük yaşında sol elile talik hattını yazmağa çalışarak Dede zadeden meşk aldı. Bütün hattatlara tefevvuk edecek mertebeye yükseldi. Veliyüddin efendi gibi zamanının İmadı addolunan bir hattatı bînazir, Yesari'nin halini ve yazısını gördükçe «Cenabı Hak, bu zatı, bizim enfi istikbarımızı kırmak için göndermiştir» dermiş. Müteehhirinden Melek Paşa hafidi Ali Haydar bey, Bursalı Zeki dede, Sami efendi de en kıymetli hattatlardandır. Sami efendi, sülüs ve talik celilerinde zamanının üstadı kâmili idi, pek çok hattat ondan müstefid oldu.

Yakın zamanlarda vefat eden Hulûsi, Hatip Ömer Vasfi (sülüs celide de mahir idi) ve fazileti ilmiye erbabından Zafranbolulu Mehmet Vasfi ve - Mısırda vefat eden esbak Evkaf müzesi müdürü - Bolulu Mehmet Ali efendiler de en güzel ta'lik yazanlardandı.

Rık'a yazıda da pek değerli yazıcılar zuhur etti. Vaktiyle resmî devairde, bilhassa Babıâlide güzel yazıya itina ve erbabına iltifat olunurdu.

Bu yazıyı en güzel yazanlardan bazıları:

Pertev, Akif, Şekip, Âli, Mustafa Reşit, Paşa zade Mehmet Cemil, Arifi, Ticaret ve Nafıa Nazırı Mahmut Celâlettin, Sadaret müsteşarlığında ve Petersburg sefirliğinde bulunan Kâmil, Giridli Sırrı Paşalar, Sadaret müsteşarlığında ve Maliye Nazırlığında bulunan Mümtaz, kudemayı vükelâdan Bursalı Rıza, Divanı hümayun beylikcisi Raif efendiler, Namık Kemal bey, babam Mehmet Emin Paşa, Âli Paşa zade Ali Fuat, Şûrayı Devlet başkâtibi İsmet, Hurşit Paşa zade Süleyman, Matbuat müdürlüğünde bulunan erbabı musikiden Ahmet Arifi, Kudemayı muharririnden Faik Reşat, Şûrayı Devlet azasından Cihan zade Esat, Sadaret tahrirat müdürlüğünde ve mabeyn ikinci kâtipliğinde bulunan Sait, Âmedi hulefasının kudemasından Ebülbüd zade Ahmet bey.

***

Bu makalenin yazılmasına sebep olan Reisülhattatin Ahmed Kâmil efendi merhum, üstad Sami'nin en kıymetli şakirdi idi. Altmış sene yazı ile uğraştığını, ondan aldığı lezzeti hiç bir şeyde bulamadığını, eline geçen parayı yazıya verdiğini, pek nefis yazılar toplayıp her birinin mütalâasından pek çok istifade ettiğini söylerdi.

Yirmi beş sene evvel bir gün Büyük çarşıda kuyumcularda tesadüf ettim. Çocuk gibi kendikendine gülerek ve söylenerek ve koltuğunun altında mendile sarılı olan birşeyi sıkarak sür'atle yürüyordu. Sordum. Şeyhin gayet güzel, fakat ketebesiz bir mürakkaını pek ucuz aldığından dolayı oynıyacak derecede sevindiğini söyledi.

Pek eskiden tanıştığımız gibi mülga divanı hümayun beylikçiliğinde bulunduğum esnada name nüvislik memuriyetiyle refakat ettiğinden birleştikçe yazıdan ve yazıcılardan bahsederdik. Her yazıyı, her yazıcıyı beğenmezdi. «Dün mektebe vardı bugün üstad olayım der» mealince bir iki senede hattat namını almak kabil olamıyacağını, yıllarca uğraşmak, âdeta ömür telef etmek lâzımgeldiğini söylerdi.

1940 kânunusanisinde Mısır veliahdı Prens Mehmet Ali Tevfik hazretleri tarafından merhum ile beraber Mısır'a davet olunduk. Prensin Kahire'deki sarayının bahçesine yaptırdığı pek zarif camii şerifin yazılarını merhum, birkaç sene evvel Mısır'a giderek yazmıştı. Bu defa bazı noksanları tamamlamak için çağırıldığını tahmin ettik. Benim davetimin sebebi, oraya gidildikten sonra anlaşıldı. Prens, bahçenin bir tarafına yaptırdığı - bizim Türk ve İslâm müzesi şeklinde - gayet mükemmel müze binasına konulacak muhtelif yazıları tertip ve tasnif ve etiketlerini ve defterini tanzim ettirmek ve diğer nefis eşya hakkında reyimi sormak ve bu hayırlı vesiyle ile sohbet etmek için davet edildiğimi ve merhumun de etiketleri nefis surette tebyiz etmek için davet olunduğunu beyan buyurdular. İkimiz de severek ve sevinerek çalıştık. Bir ayda vazifemizi bitirdik.

Diyanet ve hamiyetin misali mücessemi olan Prens, bu âli eseriyle memleketine pek büyük hizmet etti. Biz de küçük bir yardımda bulunduğumuz için mesrur olduk.

Beni tanıyan prens ve prenseslerin ziyafetlerine birlikte giderek hoş vakitler geçirdik. Hüsnü sada ve edasına dair bana bir manzume yazdıran Mısır'ın pek maruf muganniyesi Ümmü Gülsüm'ün ve bir gece de meşhur hanendelerden Melek'in konserine gittik. Merhum, taganniden ve muganniyelerden bir genç gibi zevkiyab olduğundan aralıkta lâtife ederdim, gülerdi.

Mısır'a giderken sesi kısık idi. Avdetimizden bir müddet sonra iyileşmişti. Tekrar ziyaretime gelmişti. Sonra hastalandı. Aylarca yattı, bir daha kalkmadı. Vefatı, san'at âleminde büyük bir ziyadır. Hakikaten «Reisülhattatin» namına lâyık bir hattatı kâmil idi. Allah rahmet eylesin.

Bugün İsmail Hakkı, Beşiktaşlı Mehmet Nuri, Nayızen Mehmet Emin, Hünerver Necmettin, Hâmid ve Halim gibi değerli hattatlarımızın vücutlariyle müteselli olmaktayız.

***

Merhum Hayri efendinin evkaf nezaretinde bulunduğu esnada teşvikimizle «Medresetülhattatin» isimli bir yazı mektebi vücude getirdi. Vaktiyle meşhur Hoca Tahsin'in dershanesi, şimdi Basma yazı ve resimleri derleme dairesi olan vakıf mekteb, bu medreseye tahsis olundu. Tesis ettiğimiz günden beri azalığında ve senelerce riyasetinde bulunduğum Evkafı İslâmiye müzesi idare meclisi, medresenin nezaretine de memur oldu. Orada yazının her nev'i, tezhib ve teclid san'atı, ebri a'mali talim edildi. Hutut tarihi okutuldu.

Her ramazanda medresenin salonunda sergi açardık. Eski ve yeni hattatların ve talebenin yazılarını, ciltlerini, tezhiplerini ve ebrilerini teşhir ederdik. Ziyarete gelenler mahzuz olurlardı. Şimdi bu türlü milli san'atlarımız, Güzel San'atlar mektebinde talim olunmakta ve mektebin kadirşinas ve liyakatli müdürünün mesaisiyle tarakki eserleri görülmektedir.

***

Eslâfı kiram, herşeyde himmet gösterdikleri gibi hattatlara dair eserler yazmak suretiyle de ahlâfa hizmet etmişlerdir. «Menakibi Hünerveran», «Gülzarı Savab», «Devhat-ül-küttab» ve «Tuhfet-ül-Hattatin» o cümledendir. Mirza Habib'in «Hat ve hattatan» ı o eserlerden iltikat olunmuşsa da hatadan masun değildir.

«Menakibi Hünerveran» müsteşrikler indinde de muteber kıymetli bir eser olduğu halde asırlarca kütüphane köşelerinde kalarak iltifata mazhar olmamıştı.

Viyana kütüphanesindeki nüshanın - bir zat tarafından mülga Tarih encümenine gönderilen - fotoğrafisini, encümen azasının teklifi üzerine kendi kütüphanemde ve İstanbul kütüphanelerinde bulunan nüshalarla karşılaştırarak tashih ettim ve farklarını gösterdim. Müellifi Âli'nin tercmei haliyle eserlerine dair - metinden daha mufassal - bir mukaddime yazdım, tabolundu. Müsteşrikler tarafından pek ziyade takdir edildi.

Daha sonra - Üniversitede teşkil olunan Türk Tarih Encümeninin karariyle Müstakim zadenin - pek kıymetli eseri olan - «Tuhfet-ül-Hattatin» i aynı suretle tashih ve ıslah ettim. Müellifi ve eserleri hakkında pek uzun bir tetkikname de ilâve eyledim. Bu da müsteşriklerce hüsnü kabul gördü. Garip tesadüflerdendir ki eski yazı ile en son basılan - eski yazıya dair olan - bu eserdir.

Müellifi, onu yazalı bir buçuk asrı geçti. O müddettenberi yetişen hattatlar için bir eser yazmağa himmet eden olmadı. Yahut yazan oldu da ortaya koymadı.

İçimizde bunca sayın tarihçi ve engin bilgin, munsaf, müellif ve kopist musannif mevcut iken bu hususta da ben cür'et göstersem, bilmem ki had naşinaslık etmiş olur muyum?..

İbn-ül-Emin
Mahmud Kemal

104

IRKIMIZİN KAHRAMANLARI

BİRİNCİ KILIÇ ASLAN

Yazan :
NEJDET SANÇAR

Birinci Kılıç Aslan, Türk tarihinde adının tam eri olan yiğitlerden biridir. Türkiyenin Selçüklü sülâlesi çağında yetişen bu aslan Türk, ırkının bütün kabiliyetlerini kendinde toplıyan bir yaratılıştı.

Anadolu Selçüklerinin başı olan Kılıç Aslan, bu mevkie geçtiği zaman bir hakan değil, Horasandaki büyük sultana tabi bir han durumunda idi. Yıllarca da bu şekilde yaşadı. Fakat rütbece han durumunda olan bu yiğite talih büyük işler yapmak imkânını verdi. Çünkü haçlı akınları bu kılıcı yaman aslanın başlığı çağında başlamıştı. Ve Tanrı adının tam eri olan bu yiğitin omuzlarına Türklüğün ve İslâmlığın korunması vazifesini yüklemişti. Birinci Kılıç Aslan bu vazifeyi tam yaptı.

Kılıç Aslan'ın hayatı baştan başa şan ve zaferlerle dolu bir destandır. İşte o destanın kısaca hikâyesi :

Gözlerini din taassubu bürüyen her milletten yüz binlerce haçlı, asırlarca sürecek olan taassuplarının birinci mahsulü olarak, Türklüğün ebedî yurdu Anadolu topraklarına ilk girdikleri zaman karşılarında ırkımızın batı kolunun başı birinci Kılıç Aslan'ı buldular. Tarihin «Birinci Haçlılar Seferi» dediği bu akınlarda, batıya karşı Türklüğü korumak mukaddes vazifesi omuzlarına yüklenmiş olan Kılıç Aslan, yurduna saldıranlar pek çok ve kendi askerleri çok az olduğu halde onlarla yıllarca vuruştu. Bu ilk haçlı seferinde batılılar, Türk topraklarına her şeyi yıkıp deviren bir sel gibi akmak istemişlerdi. Fakat bu büyük seli Anadoluda bekliyen ve durduracak olan bir sed vardı : Türk'ün tunç göğsü..

Birinci Kılıç Aslan, ilk olarak, yurduna doğru akan bu büyük kalabalığın öncüleri ile karşılaştı. Rainaud namındaki bir kumandanın emrinde bulunan öncüler Almanlarla Lombartlardan mürekkep idiler. Arkadan gelen kalabalığa yol açmak için ilerlerken memedeki Türk çocuklarını parçalayan haçlılar, Kılıç Aslan'ın baskınına uğrayınca şaşaladılar. 15.000 Türk, zafere doğru gittiklerini sanan haçlıları, bir anda kuşatıverdi. Kuşatma sekiz gün sürdü. Türk kısgacından kurtulmanın imkânsızlığını gören Rainaud, sekizinci gün, yarma hareketi yapmak ister gibi gözükerek emrindeki haçlıları aldattı, Kılıç Aslan'a teslim olarak müslüman oldu. Neticede öncülerin pek azı esir alındı, çoğu kılıçtan geçirildi. Bu; Türklüğün haçlılara ilk dersi idi.

Bu ilk haçlı bozgununu öğrenince, gerilerde karargâh kurmuş olan Fransızlar bunun intikamını almak hevesine düştüler. 20.000 yaya ve 500 atlı, yalnız hastalarla kadınları karargâhta bırakarak ilerlediler Türkleri kırıp geçirmek fikri ile yürüyorlardı. Fakat henüz pek az yol almışladı ki Kılıç Aslan birden bunları da bastı: Yiğitleri ile öyle saldırdı ki haçlılar darma dağın oldular. Fransızların başlarından çoğu öldü. Pek azı kurtulup geldikleri yere kaçmıya baş-

Birinci Kılıç Aslan

ladılar. Kılıç Aslan onların ardını da bırakmadı. Fransızları karargâhlarına kadar kovaladı. Düşmandan eli silâh tutabilen kim varsa kılıçtan geçirildi. Yalnız çocuk, kadın ve rahibelere dokunulmadı. Türk kılıcı bir batı milletine daha Türk topraklarına girmenin sonuncunu anlatmıştı.

Kılıç Aslan Almanlarla Fransızlara indirdiği bu darbelerden sonra 500.000 kişi kadar olan asıl haçlı kuvvetinin topraklarına doğru ilerlediğini haber aldı. Kendi emrindeki askerin sayısı haçlılarınkinin onda birinden bile azdı. Fakat o, bu azlığı düşünmedi. Çünkü, bu onda birden bile az kuvvet Türktü.

Kılıç Aslan azıcık kuvveti ile bu büyük kalabalığın üzerine atılmaktan çekinmedi. Türkler İzniki kuşatan haçlılara kahramar saldırdılar. Lâkin bu koca kütleyi yerinc oynatamadılar. Bu akın, iki kere daha rarlandı. Yarım milyonu bir avuç insar söküp atmak mümkün olmadı. Kılıç Asl bu kadar çok insanı söküp atmanın imk sızlığını görünce, Anadoluyu haçlılara n zar yapmayı tasarladı. Onlar ilerlerken ç çecekleri geçitleri tutarak, bütün işe ya şeyleri yakarak çete savaşı yapmıya kar verdi.

Kılıç Aslan'ın bu kararı yarım mil haçlıya çok pahalıya mal oldu. Türklerin bir şey bırakmadan çekildikleri yollarda lerledikçe hem açlıktan ve susuzluktan k rılıyorlar, hem de Kılıç Aslan'ın baskınla na uğruyorlardı. Bu büyük sürü dö küle ilerleyip Suriye topraklarına girdikl zaman sayıları çok azalmış bulunuyordu.

Bu sel henüz akıp gitmişti ki, Danima ka Kralının oğlu Suénon'un kumandası tında bulunan 15.000 Danimarkalı Türk t raklarına girdiler. Kılıç Aslan bunları karşıladı. Vuruştular. Gözleri taassupla müş zavallı Danimarkalılar neye u larını bilemediler. Çünkü bir tek kalı kalmamak üzere yok edildi. Kılıç lan, Türk kılıcının keskinliğini ve T bileğinin sağlamlığını düşmanlara bir daha göstermişti.

Fakat sel durmuyordu. On ikinci a ilk yılında 260.000 kişilik bir haçlı o daha Türk topraklarına girmişti. Bu kalabalık Fransızlar, Almanlar ve I lardan mürekkep kuvvetli bir ordu idi. lılar yine kuvvetli ve çoktular. Lâkin K Aslan'ı kuvvetle ve çoklukla yıldırmak yenmek ne mümkün? O, 20.000 kişilik veti ile bunları da karşılamaktan çekin Bu büyük kalabalığa karşı önce yap küçük akınlar yaptı. Bu akınlarla haçlı dusunu iyice sarstı. Nihayet büyük bir dan savaşı verdirerek 20.000 eri ile kişilik batı ordusunu darma dağın etti. lılar okadar büyük bir bozguna uğradı 160.000 kişiyi savaş meydanında bır Geri kalanlar da İstanbula güçlükle k diler. Kılıç Aslan batıya yeni bir der vermişti. Türklerden başka hiç bir veremiyeceği bir ders... Lâkin onlar ve tembel talebelere benziyorlardı. De tekrarı gerekiyordu.

Bu büyük bozgundan sonra 15.0 lik bir Fransız kuvveti daha gözüktü kişinin yapamadığı işi bu 15.000 Fran mak istiyordu. Kılıç Aslan; bunların nın çok sürmesine izin vermedi. Ç işlerini bitirdi. Fransızlar öyle bir da

(Lûtfen sahifeyi çevirin

Yıllar birer uçurum

Yazan: Halide Nusret Zorlutuna

- Yeğenim ve arkadaşım Şefkat'e -

Dönmek, evet, yeniden bahara dönmek... Güzel!
Renkle, ışıkla dolu yıllara dönmek, güzel!
Güzel... Fakat mümkün mü? Mümkün mü geri dönmek?..

Nerde o mavi göller?.. O kızıl güller nerde?
Aya karşı dem çeken şair bülbüller nerde?..
Ormanda çift gezenler şimdi ağlıyor tek, tek.

Geri dönmek bahara... Bunu kim istemez, kim?..
Fakat dönülemez ki... Değişti çünkü mevsim,
Bülbül sustu; baykuşlar gülüyor sağda solda.

Sevdiğimiz illerde güller hep diken oldu,
Derecikler kurudu; aylar, yıldızlar soldu
Yıllar birer uçurum maziye giden yolda!

Halide Nusrat ZORLUTUNA

diler ki 15.000 kişiden ancak yedi yüzü kurtulabildi.

Bundan bir hafta sonra Almanlar ve Fransızlardan mürekkep 160.000 kişilik bir ordu daha gözüktü. Kahraman Kılıç Aslan, nefes aldırmadan bunlara da saldırdı. Savaş, kalabalığın değil, savaşmasını bilenin işidir. Kılıç Aslan'ın bir avuç Türk'ü bu haçlı ordusunu da yok etti. Kılıçtan kurtulan pek az düşman Antakyaya kaçabildiler. Ve bu, Kılıç Aslan'ın haçlılara son dersi oldu.

Birinci Haçlı Seferi, batının bu bozgunu ile sona erdi. Gözleri taassupla dönmüş yüz binlerce batılının Türklüğü ve İslâmlığı yok etmek fikri ile doğuya yaptıkları yürüyüşleri Kılıç Aslan, otuz kırk bini geçmiyen kuvveti ile önlemişti. Irkımızın bu yaman çocuğu bir avuç eri ile yüz binlercesini tepelediği ve yerlere serdiği batılılara, Türk topraklarının ne çetin ve aşılmaz kayalıklar olduğunu da öğretmiş oluyordu.

Bu; tarihte eşine az rastlanır büyük zaferleri kazanan ve ırkımızın savaşçılık tanrılarından biri olan Kılıç Aslan, hayatının sonlarına doğru Horasandaki sultanı tanımadı. Fakat bu adının tam eri olan aslanın müstakil hükümdarlığı çok sürmedi. Bir iç çarpışması hazin bir sonunç doğurdu. Avrupanın birçok milletlerinden yüz binlerce düşmanın alt edemediği bu eşsiz Türk, kendi ırktaşlarından mürekkep bir kuvvetin başında bulunan Çavlı Beğ ile çarpışırken yenildi. Askeri bozulunca, atı ile birlikte, yakınında savaştıkları ırmağa atıldı, orada da kahramanca vuruştu. Fakat atı vurulup da ırmağa düşünce sular bu eşsiz kahramana kıydılar. Nâşı ancak birkaç gün sonra bulunabildi. Türk'ü ancak Türk yenmiş ve en büyük şeref ve şanlarla dolu bir hayat bir ırmak sularında sona ermişti.

Nejdet SANÇAR

Vecizeler

Koşmak fayda vermez, vaktinde yola çıkmalı.

LA FONTAİNE

★

Kocanızı daima ayak ucunuzda görmek ister misiniz? Onu daima kendinizden biraz uzakta tutunuz.

J.-J. ROUSSEAU

★

Hakikî aşk kadınları ve erkekleri faziletkâr kılar.

MAURICE DONNAY

★

Aşk aklın nisyanından başka birşey değildir.

SAINT JEROME

SİVAS

Yazan :
Sedad ÇETİNTAŞ

Türkün hayat ve namusunu çamurlardan çekip çıkaran bir Millî Kahramanın, Sivas kongresine riyaset ettiği günleri, düşüne düşüne sana geldim.

Baştan başa tarihini düşünürken, tarihimi düşünmüş oluyor ve bu düşünüşte Allahına peygamberine kalbini vererek Kâbeye varanların huşuunu duyuyorum.

Maneviyatsız insan olur mu? Venüsün önünde diz çökmüş Elen kızlarının göz yaşlarındaki samimiyet ne ise, İsa'nın, Allah'ın oğlu olduğuna inananların saffeti ne kadar bakirse, Muhammed'in, göklere çıktığına inanan müslümanların maneviyatı ne kadar yüksekse, bil ve inan ki: Ben şimdi bunların hepsinden üstün ve realist bir imana dayanan bir maneviyatla, Türklüğüme inanarak, ona tapınarak huzurundayım.

Senin tarihini düşünürken başım bu sıkleti çekemiyormuş gibi öne eğilir, idrâk anında o baş, havaya kalkar, alnım göklere dayanır.. Sıra ne yapacağımı düşünmeğe gelince: alnım doğrulur, gözlerim dimdik ileri bakar...

İşte Sivas, sen busun. Ben de bu, artık konuşabiliriz...

***

Mitridat'ın Kabira'sı, Romalıların Diyopolis'i, daha sonra Punt'luların Sebast'ı, seni arıyarak gelmedim. Matyo adlı tarihçi papas

106

bile, sana ilk Türk akınının 1060 yılında yapıldığını haber veriyor, demek ki 1881 yıl evvel yüce ırkını tanıyabilmek şerefine kavuşmuştun, bundan sonra da Alp Arslan'ın kumandanı sıfatile seni fetheden, Haçlı sürüleri dağıtmış bir Türk kahramanı olan, Ahmet Danişmend Gazi, bir Türk hükûmeti kurarak ilk defa bir Türk elile seni imar etti idi değil mi?..

Osman oğullarından Çelebi Mehmedin kumandanı Bayezit paşa ile savaşan Ferit beyin sığınmış olduğu Ulucamiin işte bu Danişmend Gaziden kaldığını söylerler. On ikinci asırda da ikinci Kılıç Arslan elile Selçük idaresine geçiş olduğunu biliyorum. Alâeddin Keykubad zamanında şehir nüfusu yüz yirmi bin idi, sen çok şen, çok mamurdun değil mi?.

İzzettin Keykavs zamanında Selçük payitahtı idin. Bu sutanlardan Kutbeddin Melek Şah, dördüncü Kılıç Arslan da vakit vakit seni payitaht yaptılardı.

Gel beraber düşünelim: Sultan İzzettin Keykavsun 911 de yaptırmış olduğu Şifaiye hastahanesinin karşısındaki sarayı, Paşadeğirmeninde [1] ki köşkleri acaba ne güzel şeylerdi, eğer Temür'ün gazabına kurban gitmeseydi şimdi belki de diğer âbideler arasında bunları da görebilirdik.. İpek halılar üstünde altından leğen ibrik taşıyarak hizmet eden Bizanslı cariyeler, ipekli sırmalar içindeki Selçük sultanları, avlularında kıvılcım çıkaran nal sesleri, at kişnemeleri ile bu saraylar, köşkler kimbilir ne görülecek şeylerdi?..

Fakat bildiğim bir şey varsa, sen on üçüncü asırda medeniyet tarihinin en ileri bir Üniversitesini bağrında taşıyordun.. Elimize geçebilmiş olan o vakitten kalma medreselerin, bu hakikatin inkâra mecal bırakmaz vesikaları olduğu gibi Türk tarihinin en büyük ve muhteşem hastahanesi olan Şifaiyenin üç yıl evvel toprak altından çıkardığım Tıp Medresesi de yine bunlardan birisi değil mi? [2]

Kapısı başında İzzettin Keykavsun adı ve (614) yapı tarihi yazılı olan bu hastahaneyi yaptıran sultana, veremden muztarip olduğu için Sivasın sert havasını bırakarak Viranşehre nakletmesini Selçuk hekimleri tavsiye etmemişler miydi, bugünkü verem tedavisinde de bu hava meselesi mevcut değil mi?.

Bugün yirminci asır tababetinin yükselişini şahsına inhisar ettirmek istiyen Avrupa varsın bu isteğinde devam etsin, sen şaşmaz bir hakikate kaynak olarak sakladığın Şifaiye müessesesi ile haykıra haykıra : On üçüncü asrın başında Türklerde serirî tababetin mevcut olduğunu isbat ediyorsun.

***

İlhanlılardan Erdanalardan da haber verebiliyorsun, Karamanlılarla çekişen, Osmanlı ve Mısır sultanlarından perva etmiyen ve Temür için de :

İki âlemde hakka sığınmışız
Toktamış ne ola oya Aksak Temür

Diyen âlim, şair, yiğit, Kadı Bürhanettin gibi seçkin bir Türkten de bize bir âbide verecek fırsat bulamadan, Yıldırım eli ile kavgasızca Osman oğullarına geçtiydin..

Fakat sel gibi, yangın ve zelzele ş Aksak Temür'ün gazabı sana yetişti, ve s onlar kadar harap ettiydi. Bereket versin siyasî ihtirasla savaşan Temür, bilgiye bilginlere saygılı olduğu için ilim müesses lerine el dokundurmadıydı..

***

Osman oğulları seni ihmal etmişlerdi hele on dokuzuncu asırdan senin tarih geçmiş kabahatleri bile vardır.. Senin en k metli mimarî şaheserlerin bu asırda bakı sızlıktan parça parça dökülmüş tahrifl tahriplere uğramıştır. Bundan pek mütee limsin.

Fakat üzülme : Sivas kongresini sen göğsünc yazan Cümhuriyet, senin en büyü teselli kaynağındır. Tereddî ede ede tutula maz, bakılamaz bir hale gelmiş olan saltana idaresinin sarsak ruhlu sultanlarından ku tulmuş, yüce Türk milletinin kültür enerji ile kucaklaşmış olan kıymetli varlığın, Tü gücünün neler yaratmağa kadir olduğu bilir, bu mazhariyetin kendisine neler neler hazırladığını da takdir eder. Biraz sa kit, biraz sabır...

Çifteminareyi, Güdükminareyi, Gö medrese ve Şifaiye gibi sanat şa kalarını, medeniyet harikalarını, ye buçuk asırdanberi Türklüğün adına elind birer meşale gibi taşıyarak Cümhuriyet d rine armağan eden ulu şehir: selâm ve sana..

İTİZAR — Bir evvelki (Konya) adlı ya zıda: (Mevlâna Celâlettin) ismi nasılsa (Ş la Selâhattin) şeklinde dizilmiştir, tashih itizar ederiz.

S. ÇETİNTAŞ

---

[1] Ahmet Vefik paşanın şehir dışında yaptırdığı Değirmenyeri, şimdi bu namla Sivasın hâlâ yazlık tenezzüh yeridir.

[2] Profesör Gabriyel Monuments Turcs D'Anatolie adlı eserinin ikinci cildinde bütün Sivas âbideleri gibi bu hastahanenin plânını da yanlış yaptığı gibi binanın şimal duvarının da ne olduğunu anlıyamıyarak bu anlayışsızlığını on üçüncü asır Türk mimarlarına bir suç olarak göstermiştir ve : [Daha eskiden kalma bir bina üzerine hastahanenin yapılmış veya böyle bir binadan istifade edilmiş olduğu için bu duvarda bir intizamsızlık bulunduğu..] şeklinde mütaleaya sapmıştır.

Halbuki bu şimal duvarı, birlikte yapılmış fakat sonradan mahvolmuş olan medrese kısmı ile hastahane arasındaki bir bölme duvarı olduğu için diğer beden duvarlarına benziyemezdi. 938 de yaptığım bir hafriyat ile hem medrese kısmı topraktan çıkarılmış hem de hastahanenin medreseye geçen muhteşem pasajı meydana çıkarılmıştır [Belleten cilt 9] düşünüyorum: Acaba ecnebilerin âbidelerimiz üzerindeki yalan yanlış görüşlerine inanmakta ne vakite kadar devam edeceğiz, ve ilim sahasında da kendimize güvenir bir adam olduğumuza inandığımızı ne vakit göreceğiz?.

Cumhuriyet, S. 7, 20 Eylül 1941, s. 3

Rüzgâr

Yazın : Edip Ay

Rüzgâr yine şi'r örmede her dalgalı saçta
Sarsın seni bir tül gibi kâkülleri saç da..

Yelpazelesin alnını hülya gibi bir el
Bir beste getirsin sana pancurları aç da.

Yıldızlar uzaktan yine göz kırpışıyorlar
Gûya soruyorlar ki: buluşmak gece kaçta?

Bir yaslı dudak yalvarıyormuş gibi pesten
Ahım mı gezen yoksa şu kasvetli yamaçta?

Bir gün beni hasretle içinden anacaksın
Teşrin ölü yaprakları dövdükçe ağaçta.

Edip AYEL

HİKÂYE

TAVUK HIRSIZI

Yazan : Kadri Gökalp

Mubarek horozun içinde sanki bir saat zili kurulmuş gibi tam zamanında yayından boşanarak öterdi. Bunun için Ömer dedeye artık saatin lüzumu kalmamıştı. Horoz öttü mü sabah, güneş tepeye geldi mi öğle, battı mı akşam. İşte şimdi de horozun sesiyle uyandı. Pencereden içeri sızan güneş ışıklarına baktı. Evet; dün de ışıklar eyni vaziyette iken uyanmıştı. İnsanın bir horozu olması ne kadar da iyi. Yem torbasını alarak dışarı çıktı. Tavuklar kanat çırparak bağrıştı. Horoz gözlerini kapıyarak efendisine ezberlediği sabah selâmını bir kere daha tekrar etti.

Bu hayata atılalıdanberi Ömer dedenin en büyük zevklerinden biri tavuklarına bakmak oldu. Sabah sabah güneşin ilk ışıkla - riyle beraber kalkıp onlara yem verir, eşinen horozların etrafına toplanan tavukları büyük bir zevkle seyrederdi. Yem verme işi bittikten sonra küçük kümesin karşısına geçer, epeyce ihtiyar olmasına rağmen kendini bir genç gibi kuvvetli hisseder, hülyaya dalardı. Yıpranmış hülyalarının kahramanı tavuklarıydı. İki horozla beraber topu on iki tane olan bu tavuklar yumurtlarlar, kuluçkaya yatarlar, piliçler çıkar büyür, yumurtlarlar, kuluçkaya yatarlar, böylece tavuklar yüz, yüz elliyi bulur. Ömer dede her gün bunların yumurtalarını satar, oldukça bir para toplar, biriktirme nasihatlariyle paraları oğluna teslim eder, bunlardan yamalı ceketinin astarı arasına ölümlük bir kaç kâğıt lirayı saklamayı da ihmâl etmez, sonra horozlar arasından eti budu yerinde olan birini keser bundan sallanan bir kaç çürük dişinin tadına göre yumurtalı çorbalar yaparak mes'ut olur.

Vaktiyle zenginmiş. Evleri, bağları, tarlaları varmış. Fakat son zamanlarda işleri biraz bozuk gitmiş, ayni zamanda çocukları da yetişip evlenmiş ve aralarında kavgalara başlamışlar. Ömer dede bunlara mâni olmak için servetini aralarında taksim etmiş, hepsi hisselerine düşeni satmışlar, yalnız büyük oğlu bağı satmamış ve şimdi de zamanı olduğundan üzümlerin çalınmaması için babasını buraya bekçi yapmış. «Bağı bekler, hem de temiz hava alır» diye. Tavuklar da evde bahçeye zarar yaptıklarından gelininin teşvikiyle bağa kaldırılmışlar. İlk evvelâ bu işte bir anlaşamamazlık çıkmış fakat Ömer dedenin de «Getirin ben onlara bakarım» demesi üzerine her şey düzelmiş.

İlk zamanlar bağ onu çok sıktı. Kendisini çöl ortasında kalmış gibi yapyalnız buluyordu. Kulübesinin sıvası soyulmuş duvarları onun bu fikrini körüklüyor, düşünüyor, düşünüyor ve :

— Beni başlarından attılar.

Diye söyleniyordu. Bir kaç kere bağa. kendisini ziyarete, gelen oğluna dargın durdu; konuşmadı. Ancak sorulanlara cevap verdi. Fakat sonraları komşu bağlara bekçi gelince bunlarla ahpap oldu, yavaş yavaş can sıkıntısını giderdi, tavuklar da gelince kendini birdenbire elli sene yaşamış bir muhitte buldu. Yemeği, tütünü muntazam geliyordu. Komşu bağda da buz gibi suyu olan bir kuyu vardı. Eh bundan ötesi can sağlığı..

Şimdi Ömer dede memnundur, çünkü gelininden kurtuldu. Artık ona kimse ters bakmıyacak, hiç kimse sofrada tiksindiğini ondan gizlemeğe çalışmıyacak, sofada «Aman bu ihtiyardan ne zaman kurtulacağım» seslerini işitmiyecek kendi kendine bekâr hayatı sürecekti. Tam kırk beş sene evli yaşamıştı. Karısı ölünce bu ihtiyar yaşta tekrar bekârlığa kavuştu. Şimdi onun sultanlığını sürüyordu.

Bağlar, şehrin yedi, sekiz kilometre ilerisinde büyük bir çukurluğun yamacı üzerine kurulmuştu. Sıra sıra dizilmiş büyük ağaçlar, yeşil yapraklarla donanmış olan bu yer, şehrin kuru manzarasına nazaran hakikî bir cennete benzerdi. Bilhassa akşam üzerleri güneşin son ışıkları buraya tesadüf edip, hafif bir serinlik te çıktı mı, Ömer dede sigarasını yakıp kulübenin önüne oturmaktan büyük bir zevk duyardı.

Bazan yalnız oturur fakat ekseri :

— Möre Ömer dede yaşamasını bilirsin.

Diyerek yanına gelen komşusu arnavut bekçi ile uzun uzun tâ gece yarılarına kadar anlatırdı.

Komşularından biri arnavut diğeri de muhacirdi.

Arnavut Sali yirmi beş yaşlarında genç, kuvvetli bir çocuktu. Biraz soğuk tabiatlı olduğu için kimseye sokulmaz, bu yüzden pek fazla dostu da yoktur. Onun nazarında şehir hayatı ile bağ bekçiliği farksızdı. Buranın hususiyeti münzevi olmasıydı. O zaten münzevi yaşıyordu. Ailesinden başka konuştuğu insanlar, Bosnalı helvacı, Üsküplü bahçivan, Makedonyalı bozacı, ki bunların da hepsi arnavuttu. Muhabbetlerde temas ettiği mevzulara bakılırsa avcılığa fazla düşkündü. Arnavutlukta babalarının avcılık yaparken Sırp toprklarına girdiklerini, orada zabitlerle beraber rakı içip onlara ton sattıklarını ballandıra ballandıra anlatır, Ömer dedenin ağzında vaktin meşhur pehlivanlarını ve yaptıkları güreşleri dinlerdi.

Muhacire gelince o, muhabbetlerde dinlemekten pek hoşlanmaz. İster ki yalnız kendi anlatsın. «Ah bizim memlekette şöyle bir çeşme vardı, böyle bir düğün, işte şu kadar davarımız vardı» diye başladı mı etrafını bıktırıncaya kadar anlatırdı. Bu yüzden birbirini dinler gibi görünürler fakat dinlemezlerdi. Ne Ömer dedenin anlattıkları dinlenir, ne arnavudun ne de muhacirin. Birbirinin tamamiyle zıddı üç karakter meydana gelir, hayatta geçinmeleri imkânı olmıyan bu üç insanı sessizliğin, sıkıntının üç dost gibi nasıl yan yana getirdiği apaçık belli olurdu.

Muhacir Mehmet Ömer dedenin yanına geldi miydi merhabayı bitirir bitirmez sululuğa başlar:

— Ömer dede ver bir sigara!

Arnavut sigara istemez, verilmesini bekler. Bu yüzden Ömer dedenin nazarında mevkii muhacirden yüksektir ve ufak tefek bazı sırlar öteki duymadan kulağına fısıldanır.

— Akşam üzeri burdan bir herifle bir karı geçti ya.. Amma lâf burda kalsın.

Lâf burda kalır, arnavut serbestçe bağ içinde gezinir, boz kulübeye girip çıkar. Ondan kimse şüphelenmez. Muhacir, Ömer dede olmadan kulübeye giremez.

— Hey!, orada ne işin var?

Diye bir soru karşısında kalır. Ekseri birbirini tutmıyan cevaplar verdiği için üzerindeki şüpheyi büsbütün kuvvetlendirir. Evet, kendisine iyi gözle bakılmıyordu. Bir kaç gün evvel Ömer dedenin cebinden dolu tütün tabakası çalınmıştı. Arnavut namuslu çocuk böyle şey yapmaz, bunu yapsa yapsa, muhacir yapmıştır; gelip sigara istemesi, bir takım acayip hareketlerde bulunması bunu

isbat ediyordu. Ömer dede için için kızıyor ve :

— O köpek çalmıştır sigaralarımı.

Diye söyleniyordu.

Her şeye rağmen yine dosttular. Birbirini severlerdi. Muhacir sululuklarından vaz geçmedi fakat hırsızlıktan vaz geçmiş olacak çünkü arnavut üzerine şüpheyi çekmemek için eskisinden samimi davranıyor, sigara paketinin hepsini almıyarak içinden Ömer dedenin anlıyamıyacağı şekilde bir kaç sigara alıp diğerlerini yerli yerine bırakıyordu. Bu sayede ahbaplıkları yine eskisi gibi devam etti. Av köpekleri bağlıkta arkası kesilmiyen çığlıklarla bir tavşan kaldırdılar mı muhacir yerinde sıçrayarak coşuyor.

— Ömer dede, sizin tarafa geleeri sizin tarafaaaa.

Arnavut olduğu yerde doğrularak :

— More Ömer dede kalk bree.

Ömer dede gülerek elini alnına siper ediyor.

— Tûh anasını.. Amma da kaçıyor ha..

Ve heyecanını yenemiyerek bağlar arasındaki dar yollarda oraya buraya çarpıp sendeliyerek koşan arnavuda :

— Sopayla vur, sopaylaaa!

Diye bağırıyor.

Bir sabah arnavut Ömer dedenin gürültüsü ile uyandı.

— Saliii uyuma. Kalk bak ne oldu.

Alelâcele giyinerek gitti. Ömer dedeyi yemlerini yiyen tavukların önünde dalgın, düşünceli buldu. Horozun biri yok olmuştu. Hem de en güzeli; sabahları uzun ötüşleriyle etrafı inleten, Ömer dedeyi her sabah ayni vakitte uyandıran horoz. Söyliyecek söz bulamıyor bakışıyorlardı.

— Ne oldu acaba dersin?

Bir türlü karar veremeyip ağzını burnunu büken arnavut :

— Vallahi bilmem.

Diyerek işin içinden çıktı.

— Mehmet mi aldı dersin, yoksa tilki mi yedi?

— Buralarda tilkiye rasgelmedim.

— İkisinden biridir.

Muhacire mesele haber verildiği zaman evlâdını kaybetmiş gibi kederlendi. Yazık olmuştu. En güzel horozdu. O da horozu çok severdi. Ne de güzel bir ötüşü vardı. İnsan bayılacak zannederdi. Tûh yazık, çok yazık olmuştu.

— Bu tilkiyi kollayıp öldürmeli.

Dediği zaman kendisine bakan gözlerdeki manâyı anlıyamadı.

Ona inanmıyorlardı. Emniyeti çoktan suiistimâl etmişti. Bu adamn gözleri zaten hırsız olduğunu anlatıyordu. Onu denemek lâzımdı. Bunun için ekmek getiren çocuğun yolu önlenerek dolambaçlı lisanlarla evde tavuk yemeği yapılıp yapılmadığı soruldu. Soru kadar cevap ta dolambaçlı oldu. Onlardan şüphelenen çocuk az daha bağlıkta feryadı basıyordu.

Tam iki gece Ömer dedenin gözüne uyku girmedi. Horozunun hayali bir türlü karşısından gitmiyordu. Biraz uykuya dalsa rüyasında horozu öterken görüyor, hah buldum diye sevinirken uyanıyor, teessüründen gözleri yaşarıyordu.

Horoz güzeldi. Arnavudun da muhacirin de fikri bu idi. Fakat tilki de kurnazdı. Bu hakikat ikinci horuzun da ortadan yok olmasiyle meydana çıktı. Artık muhacire horozları çaldığı resmen söyleniyor, sigara verilmiyordu. Bütün itirazlara yeminlere rağmen var olan bir hakikat görünüyordu; yesi uyduruyorsun» deniliyordu.

Şehirden Ömer dedenin oğlu ile karısı geldi. Mesele onlara biraz kapalı izah edildi.

Kümese bir tilki dadanmıştı. Bu gidişle tavukları tüketecekti. Hem bu tilki öyle kurnaz bir şeydi ki iki gece beklendiği halde yine görülemedi. Tavukların şehre kalkması kararlaştırıldı. Giderken gelin kayın pederine yandan bir bakış fırlattı. Bu bakışlarda açıkça «Horozları kesip yiyor, bir de tilki hikâyesi uyduruyorsun» deniliyordu.

Artık uykusundan vazgeçmişti. Daha yumurtalarını bile görmediği tavukları elinden gidiyordu.

Bu dert onu için için kemiriyor.

— Tûh anasını horozlar gitti.

Diye söyleniyordu. Canı sıkılmağa başlamıştı. Bir zamanlar kendisine pek yakın bulduğu bu muhit şimdi onu sıkıyordu. Tavuklar da giderse büsbütün yalnız kalacağını hissediyordu. Bunun sebebini muhakkak anlamak lâzımdı. Evet, horozlar ya çalındı yahutta tilkiye yem oldu. Eğer tilkiyse öldürmeli, yok değilse ona da icabeden dersi vermeliydi. Şüphe muhacirin üzerinde fakat ya o çalmamışsa bu ihtiyar yaşta boş yere başkalarının günahını almak ta niyeydi. Kararını verdi. O gece fazla muhabbet etmeden erken ayrıldılar.

Vakit gece yarısını çoktan geçmişti. Bağ kütükleri arasında hafif hışırtılarla ilerliyen biri göründü. Ömer dedenin kulübesinin yanına sokularak içeri baktı.

— Kâfir uyur be!

Diye fısıltıyla söylendi. Kulübenin bir kenarında duran odunların üstünden atlıyarak kümesten bir tavuk yakaladı. Diğer tavuklar bağırır gibi oldular fakat çabuk yatıştılar.

Hırsız, bağırmasın diye tavuğun gagasını sıkarak :

— Senin çorbanı da yiyecem!

Diye söylendi. Gidecekti. Birden yandaki büyük ceviz ağacında duyulan hışırtı ile durdu. Yapraklar sallandı, gözleri karardı, karşısında gökten inmiş gibi Ömer dede belirdi.

— Bre hırsız köpek!

Arnavut dona kalmıştı. Etrafında havlıyan av köpeklerini bile duymuyordu. Bunların sesinden uyanan muhacir ise bütün hızıyle kulübeye doğru koşuyor, sesinin çıktığı kadar bağırıyordu:

— Ömer dedeee, tilkiyi kovalıyorlar tilkiyi, horozları yiyen tilkiyiii...

Kadri GÖKALP

Gelecek Sayıda :

Ukrayna

Çınaraltı Ansiklopedisi

Yazan : H. E. E.

Sahibi ve Neşriyat Müdürü
ORHAN SEYFİ ORHON

Basıldığı yer: Cumhuriyet Matbaası - İstanbul